

Hegedűs András:

A nagykanizsai cs. és kir. 48. gyalogezred története, különös tekintettel annak I. világháborús tevékenységére

Nagykanizsán a Deák-téren áll a császári és királyi 48. gyalogezred emlékműve. Kisfaludi Strobl Zsigmond szobra Petőfi Sándort egy kézigránát dobó katonával ábrázolja. Mint ismeretes, Petőfi 1838–40. között ebben a gyalogezredben szolgált. A talapzaton pedig kőbe vésvé olvashatjuk azt a számos helyszínt, ahol az ezred „életét és vérért” áldozta uralkodójáért és hazájáért. E rövid előadás nekik kíván emléket állítani.

Már 1721-től létezett egy ezred, amely a 48-as számot viselte, de ezt spanyol nemzeti ezredekől hozták létre, amelyek a Német-Római Birodalom szolgálatában álltak. Az egységet 1796-ban feloszlatták.¹

Az ezred felállítását az a Franciaországgal szembeni hadi készülődés eredményezte, melyet a rastatti kongresszuson (1797. december 9–1799. április 23.) túlzó követeléseivel fellépő francia diplomácia váltott ki. Franciaország, hogy követeléseinek nagyobb súlyt adjon, kétszázezer újonc sorozását rendelte el, ami Ausztriát újabb gyalogezredek felállítására kényszerítette. Az Udvari Haditanács már a kongresszus ideje alatt új egységek szervezését kezdte meg, magyar gyalogezredek IV. zászlóaljaiból.

A 32., 33., 53. gyalogezredek IV. zászlóaljai megkapták a páduai főparancsnokság 1798. május 13-án kelt parancsát, miszerint minden állományukba tartozó fő- és törzstiszttel együtt induljanak Veronába, ahol aztán ezen alegységek 1798. júniusában gr. Gyulay Albert parancsnoksága alatt egy ezredben egyesültek, s az egység megkapta az 1796-ban megüresedett 48. hadrendi számot.² Kiegészítési körzete eleinte Zala, Vas, Sopron és Moson vármegye volt, 1860 után kizárólag Zala megye látta el e feladatot.³

A hiányzó tiszti beosztásokat más egységekből pótolták. Kezdetben minden zászlóalj megtartotta a magával hozott hajtókáját (paroliját), akárcsak a tisztek a különféle uniformisukat, s csak később véglegesítették az egységes acélzöld színt a sárga gombokkal.⁴

Gyulay ezredes törekvése arra irányult, hogy az ezredet minden tekintetben a többi egységgel azonos szintre hozza, amelyhez nagy segítséget nyújtott, hogy a magyar rendek által a határezeredek számára küldött újoncokat – mivel azok ott nélkülözhetőek voltak – Itáliába irányították. Gyulay ezek közül kiválogatta a szá-

mára legmegfelelőbbeket, s így még ő adott át 250 embert a 2. gyalogezrednek.

Az ezred parancsnokának tevékenységét, amely azt célozta, hogy harcértékében a többi ezreddel egyenrangúvá tegye a 48-asokat, siker koronázta, s a tisztikar bizakodóan nézhetett szembe azzal a háborús veszéllyel, melyet az állandóan változó politikai küzdelmek kilátásba helyeztek. A tüzkereztségen az ezred 1799-ben, Veronánál, a franciák elleni háborúban esett át, s a várakozásoknak megfelelően megállta helyét.

Mivel előadásomnak a terjedelem rövidege miatt nem lehet feladata a számos hadjárat összefoglalása, melyekben az ezred részt vett, csak azokat a főbb csomópontokat veszem sorra, melyek az 1914-ig terjedő időszakban az egység történetében meghatározóak voltak. Összefoglalásként azonban elmondhatjuk, hogy a napóleoni háborúktól kezdve a 19. század szinte valamennyi harcterét végigjárták, amelyben a Monarchia érdekelt volt.

Egyik ilyen fontos állomás 1848, amely sok más magyar alakulathoz hasonlóan ezredünket is megosztotta. Részvételük a szabadságharcban korántsem oly szimpla, mint ahogyan Finta József erről ír: „Az ezred III. zászlóalja 1848–49-ben a magyar szabadságharc alatt, a honvéd hadseregben harcolt.”⁵

Az ezred 1848–49-ben Radetzky tábornagy vezénylete alatt Itáliában küzdött. A III. zászlóalj azonban ekkor Székesfehérváron állomásozott. Május végén parancsot kaptak, hogy Csáktornyan a Drávánál a császári-királyi (továbbiakban cs. kir.) határőrcsapatokkal szemközt őrfeladatot lássanak el. E helyzet jól példázza a cs. kir. csapatok magyarországi tanácstalanságát, hiszen az áprilisi törvények értelmében a cs. kir. hadsereg Magyarországon állomásozó egységei a magyar kormány fennhatósága alá tartoztak. A területileg illetékes főhadparancsnokságok azonban ezt nem könnyen fogadták el, s a magyar kormány utasításait csak nehezen tudta velük végrehajtatni.⁶

Júniusban a kormány a Dunántúl teljhatalmú biztosává Csányi Lászlót nevezte ki, aki szeptember 12-én jelentette, hogy Jelačić átkelt a Dráván. A III. zászlóalj ekkor a Dráva magyarországi partján állomásozott. Nem volt könnyű eldönteniük, hogy melyik oldalon van az

igazság, mivel a bécsi és pesti eseményekkel csak annyiban voltak tisztában, amennyire erről őket Csányi tájékoztatta. Az a tény, hogy a harcban cs. kir. csapatokkal kerülhettek szembe, kiút keresésére készítette őket.

A drávai magyar hadsereg parancsnoka, gróf Teleky Ádám dandártábornok,⁷ Nagykanizsán át Keszthelyig, majd onnan Tapolca és Veszprém érintésével Székesfehérvárig hátrált. A III. zászlóaljat innét Martonvásárra küldték, ahol egészen október 10-ig tábortáborba szállt, s ezután indult meg Móga János altábornagy parancsára a Lajta irányába. A zászlóaljat magyar nemzeti egységekkel vették körül, mivel nem voltak bizalommal irányukban, hiszen a császári jelvényeket, főleg a zászlót nem voltak hajlandók letenni.

Martonvásáron a tisztok, miként Keszthelyen, újból megkísérelték benyújtani a szolgálatból való távozási igényüket, melyre azt a választ kapták, hogy háborús időkben senki sem távozhat, ha mégis szökést kísérelne meg, akkor törvényszék elé kerül.⁸

Ilyen körülmények között vettek részt a schwechati ütközetben, amely, mint ismeretes, a magyarok meghátrálásával végződött. Windischgrätz tábornagy felhívást intézett Mógához és az összes Magyarországon állomásozó cs. kir. tiszthez, hogy a parancsnokságuk alatt álló egységekkel helyezték magukat az ő parancsnoksága alá. A felszólítás azonban, amely november 26-ig adott türelmi időt, nem érte el célját. Annyi hatással mégis volt a tisztikarra, hogy, miután törvényes megoldás nem volt a kilépésre, számos tiszt betegeket jelentett.⁹

Zászlóaljunk a schwechati csata után a magyar-morva határon, Jablonitzán állomásozott, s a meginduló osztrák támadáskor Simunich altábornagy csapataival találta magát szembe. December 16-án a zászlóalj részt vett a Nagyszombat megszerzéséért folytatott kisebb ütközetben, ahol a zászlóalj egy része megtalálta a módját annak, hogy megadja magát. Ugyanis három század tartalékként a pályaudvaron maradt, ahol egyetlen lövés nélkül adták meg magukat. A zászlóalj fennmaradó három százada a honvéd alakulatokkal harc közben összekeveredve vonult vissza. Így az ezred, pontosabban annak III. zászlóalja számára a szabadságharc véget ért, és a háborút Itáliában folytatták.

Windischgrätz így írt erről 1849. január 4-én (77. szám alatt) Radetzkynek: „Báró Wetzlar altábornagy úr arról tájékoztatott, hogy 1848. december 20-án 792 hadifogoly, köztük 10 tiszt érkezett Olmützbe, akik Nagyszombatnál estek fogságba. Ebben benne van a 48. gyalogezred III. zászlóaljának 3 százada 230 fővel és 4 tiszttel, akik a találkozásnál egyetlen lövés nélkül adták meg magukat. ... E zászlóalj a császári színeket nem vetette el és a zászlót Kossuth többszöri kísérlete ellenére sem cserélte ki a nemzeti lobogóra, hanem visszahozta magával. ... A legénység a Nagyszombat és Olmütz közti menet alatt példásan viselkedett, s megér-

kezésük után azt a kérést terjesztették elő, hogy küldjék őket ezredükhöz Itáliába, mivel nincs nagyobb vágyuk, mint hogy uralkodójukat szolgálják.”¹⁰

A forradalmak elültével a 48. gyalogezred a birodalom számos városában állomásozott. Nagykanizsával később összeforrott története 1857-ben kezdődik, hiszen az ezred egyik zászlóaljának ezentúl mindig ez volt az állomáshelye.

A kiegyezés az egész birodalmat, s így az ezredet is érintő, hadszervezeti változást idézett elő. A fegyveres erő a közös hadseregre (császári és királyi csapatok), a haditengerészetre, a magyar honvédségre, az osztrák Landwehrre és a népfelkelésre tagolódott.¹¹ A hadkiegészítésben a területi elv érvényesült, s így a mozgósítás is gyorsabbá vált. A zászlóalj kiegészítési körzetek megszűntek, helyettük ezredkiegészítő parancsnokságok jöttek létre, melyet a cs. és kir. 48. gyalogezred esetében Nagykanizsán állítottak fel.¹² Tehát 1867-től egészen az I. világháború végéig Nagykanizsa és környéke szolgát kiegészítési körzetül.

A cs. és kir. 48. gyalogezred 1913-tól neve mellett viselte ezredtulajdonosának,¹³ Franz Rohr lovassági tábornoknak a nevét. Ezért a forrásokban többször találkozhattunk a „Rohr gyalogezred” megnevezéssel is.

Az ezred békehadrendje 1914-ben a következő volt: az ezredtörzset Sopronban állították fel. Az I. zászlóalj elkülönített zászlóaljként Szarajevóban, a II. zászlóalj Nagykanizsán, a III. és IV. zászlóalj pedig Sopronban állomásozott. A 48-asok az V. hadtestnek alárendelt cs. és kir. 14. gyaloghadosztály parancsnoksága alatt álló 28. dandár kötelékébe tartoztak.

II. zászlóalj Nagykanizsán, a mai Batthyány Lajos Gimnázium épületében kapott helyet,¹⁴ parancsnokául Berghammer őrnagyot nevezték ki.

A századok zászlóaljankénti megoszlása a következő volt:

- I. zlj.: 1–4. század
- II. zlj.: 5–8. század (I. géppuskás osztag)
- III. zlj.: 9–12. század (II. géppuskás osztag)
- IV. zlj.: 13–16. század (IV. géppuskás osztag)

A hadosztály békehadrendje az alábbiak szerint tagolódott:¹⁵

Parancsnok: Martiny altábornagy	
cs. és kir. 27. dandár	cs. és kir. 28. dandár
Schariczter tábornok	Willerding ezredes
71. gye. (I., II., III., IV. zlj)	48. gye. (II., III., IV. zlj)
72. gye. (I., III., IV. zlj)	76. gye. (I., II., IV. zlj)
11. vadász zlj.	19. vadász zlj.
13. és 14. táborigényezred, 5. táborigényezred	

Az 1914. július 28-i hadüzenet lángba borította a világot. A mozgósítási parancs értelmében az ezredtörzs a III. és IV. zászlóaljjal fokozatosan Nagykanizsára települt át, a városba történt megérkezésük után a zászlóaljakat Kiskánizsán helyezték el. Az ezred (II., III., IV.,

zászlóalj) tábori posta címe a Feldpostamt Nr. 59. lett. Augusztus 9-én a császári és királyi 48. és a m. kir. 20. honvéd gyalogezred, mely Nagykanizsa házi ezrede volt, közösen tett ünnepélyes esküt.

Az I. zászlóalj az ezredtől külön, a szerbiai hadszíntéren, augusztus 18-án (Ferenc József születésnapján) esett át a tűzkeresztségen. Később az I. zászlóaljat egy másik ezredbe olvasztották be.

Az ezred Nagykanizsáról a felvonulási körzetbe való elszállítása, melyet augusztus 11-én kezdtek meg, négy lépcsőben történt. Az utazás négy napot vett igénybe, s az utolsó zászlóalj augusztus 17-én érkezett meg Rzeszowba.

A kivagonírozás Rzeszowban a transzportok összetorlódása miatt több órát vett igénybe. A kivagonírozási állomáson kiosztották a gyakorló lőszert. Minden század 1000, minden géppuskás osztag 500 db-ot kapott. A zászlóaljához tartozó egy géppuskás osztag ekkoriban a kor szokásainak megfelelően – mindössze 2 db géppuskával rendelkezett.

Az elhomokosodott utak és a hosszú menetszakaszok következtében a legénység erősen kimerülten érkezett meg a felvonulási szállásokra. Az itt tartózkodás alatt a századok kisebb hadgyakorlatokat végeztek, hid- és útjavításokkal foglalkoztak a környéken.

A kenyérszükséglet egy részét a csapatpékek saját sütéssel fedezték, másik részét rekvirálás útján, melynek céljából minden zászlóaljnál egy beszerző különítményt állítottak fel, amely 1 tisztből, 3 altisztből és 20 közlegényből állt, s amelynek az ezred élelmezéséről kellett gondoskodnia a menet- és elszállásolási körzetekben. Felsőbb utasításra minden embernél egy második, tartalék élelmiszeradagnak kellett lennie.

A német és az osztrák-magyar haditerv arra épült, hogy nyugaton, illetve Szerbiában gyors sikert érjenek el

és azután csoportosítanak át Oroszország ellen. A Központi Hatalmak tehát az orosz mozgósítás lassúságával számoltak, ami azért érthetetlen, mivel az orosz békehadrend szerint jelentős erők tartózkodtak a határon, s ezt az osztrák-magyar, illetve a német hadvezetés is jól ismerte.

Az orosz csapatoknak így nem mélységből kellett operálniuk, következképp felvonulásuk sem vett hosszú időt igénybe. Az V. hadtesttel szembenálló orosz erők esetében is megfigyelhető ez. Míg a 18. orosz gyaloghadosztálynak Lublinból 60, a 13. orosz lovashadosztálynak Varsóból 160 km-t kellett megtennie a Monarchia és Oroszország határáig, addig az V. hadtestnek mintegy 600–700 km-t kellett utaznia.

Ezredünk augusztus 20-án kezdte meg az előrenyomulást az orosz határ felé, 23-án már a Krasniki csatában Stanyál harcolt, és egészen Lublinig szorította vissza a szívósan küzdő oroszokat.

A harceljárásra vonatkozólag a következők állapíthatók meg:¹⁶

- a) Tartalékok bevetése: arcban, veszteségek pótlására, ott, ahol a támadás elakadt.
- b) Géppuskák alkalmazása, először, mint tartalék visszatartva, azután a rajvonalba rendelve, annak megerősítésére. A hézaglövés, átlövés ismeretlen fogalmak még.
- c) A tüzérséggel való összeköttetés teljesen hiányzott. Bár azt, hogy az oroszok Stany északi részén gyülekeztek, megfigyelték, de a tüzérséget erről értesíteni képtelenek voltak.

A veszteségek is nagyok voltak (a IV. zászlóaljnál 7 órai ütközetben 40%), ám erre a későbbiek folyamán még kitérek.

Az ezred létszáma a fennmaradt reggeli jelentések alapján jól rekonstruálható.¹⁷

	Augusztus 11.		Augusztus 18.		Augusztus 20.	
	élelm. létsz.	ütköz. létsz.	élelm. létsz.	ütköz. létsz.	élelm. létsz.	ütköz. létsz.
Ezredtörzs	112	–	105	15	105	–
II. zászlóalj	1117	1008	1049	977	1049	977
III. zászlóalj	1107	1001	1058	1045	1058	1045
IV. zászlóalj	1121	1010	1061	1016	1061	1016
I. gépp. oszt.	37	36	36	36	36	36
II. gépp. oszt.	37	36	36	36	36	36
IV. gépp. oszt.	37	36	36	36	36	36
Menet zlj.	–	–	–	–	–	–
Összesen	3568	3127	3381	3161	3381	3146
	Augusztus 30.		Augusztus 30.		Szeptember 1.	
	élelm. létsz.	ütköz. létsz.	élelm. létsz.	ütköz. létsz.	élelm. létsz.	ütköz. létsz.
Ezredtörzs	105	–	105	–	212	–
II. zászlóalj	963	889	963	889	1043	974
III. zászlóalj	865	821	865	821	1066	981
IV. zászlóalj	604	555	604	555	816	647
I. gépp. oszt.	36	36	36	36	36	36
II. gépp. oszt.	37	26	37	26	36	36
IV. gépp. oszt.	36	36	36	26	36	36
Menet zlj.	–	–	811	763	–	–
Összesen	2646	2363	3457	31161	3245	2710

Látható, hogy az ezredtörzs létszáma a hadszíntérre történt elvonulás után 7 fővel kevesebb. Ennek okát abban kereshetjük, hogy a pótzászlóalj – ennek feladata volt az ezred személyi állományának sorozás útján való pótlása – irányítására némelyeknek a háterszágban kellett maradniuk. Augusztus 18-a után viszont az ezredtörzs létszáma változatlan.

Szintén ezzel magyarázom a II. zászlóalj 68, a III. zászlóalj 49 és a IV. zászlóalj élelmezési állományának 60 fővel történt csökkenését is, hiszen ezekre az emberekre az újoncok kiképzésénél, a menetzászlóaljok szervezésénél szükség volt. Érdekes ugyanakkor, hogy míg a II. zászlóalj ütközetlétszáma 31 fővel csökken, addig a III. zászlóaljé 44, a IV. zászlóaljé 6 fős növekedést mutat. A számadatok közti különbség arra enged következtetni, hogy Nagykanizsán főleg a kevésbé hadra fogható vagy háborús szolgálatra nem alkalmas személyek maradtak, s az élelmezési állományból a harcképes embereket szintén kiküldték a frontra, s így növekedhetett e két zászlóalj ütközetlétszáma.

A géppuskásosztag létszámcsökkenése egy-egy fő volt.

Augusztus 18–20-ig nem változott az ezred létszáma. A tűzkeresztségkor elszenvedett pontos veszteségekre sajnos nem maradt fenn adat, csak Pekle alezredestől tudjuk, hogy a IV. zászlóalj vesztesége 40% volt.¹⁸ Az augusztus 20-a utáni legkorábbi reggeli jelentés augusztus 30-án kelt. Így ebből nemcsak a 20-án elszenvedett veszteségeket látjuk, hanem a hét napja folytonos

harcban álló ezredét is, ez pedig nem csekély, hiszen a II. zászlóalj 10,1 (88 fő), a III. zászlóalj 21,4 (224 fő), a IV. zászlóalj 45,3%-át (461 fő) vesztette el ütközeti állományának. Az egész ezred tehát 24,88%-os (783 fő) veszteséget szenvedett.

Fennmaradt a zászlóaljaktól néhány kisebb-nagyobb papírlapra – néha fecnire – írt sebesülési lista,¹⁹ amelyeket az ezredparancsnokságra küldtek el. Ezek alapján végig lehet követni a zászlóaljok naponkénti sebesüléseit (aug. 28–30), ám a többi veszteségre (halottak, eltűntek) sajnos nincs adatunk.

Az augusztus végi harcokban tehát a cs. és kir. 48. gyalogezred sebesültekben a következő veszteséget szenvedte:

zászlóalj	század	Augusztus	Augusztus	Augusztus
II.	5	49		
	6	11		
	7	10	20	3
	8	3		
III.	9	1		
	10			
	11		8	3
IV.	12	5		
	13	1		
	14	1		
	15	1	2	1
16				
Összesen		82	30	7

Megfigyelhetjük a II. zászlóalj, illetve a másik két zászlóalj véráldozata közti különbséget, hiszen míg előbbinél 73-an, addig az utóbbiaknál együttvéve csak 9-en sebesültek meg. A veszteségekből is kiviláglik, hogy augusztus utolsó napjainak harcaiban a II. zászlóalj került előtérbe. Ez érthető is, hiszen 23-án a III. zászlóalj – nem is beszélve a IV. zászlóaljról – sokkal súlyosabb veszteségeket szenvedett, így e két zászlóalj kímélése érthető is.

A mozgóharc állóvá merevedése is leolvasható a táblázatból, hiszen beásva magukat, az ellenség sokkal kisebb veszteségeket tudott okozni.

Augusztus 30-i keltezéssel két reggeli jelentés maradt fenn. Az elsőt már az előbbieken említettem, ám a másíkról még nem esett szó. Ez a kimutatás ugyanazokat a részadatokat tartalmazza, mint a korábbi, ám végeredménye mégsem ugyanaz, mivel e napon érkezett be az ezred menetzászlóalja a személyi utánpótlással. Így az ezred eredeti harcállománya csak egy részét nyerte vissza. E két jelentés kiadása közötti időben érkezett be tehát a menetzászlóalj.

Az újonnan érkezetteket a veszteségek arányában osztották be az egyes zászlóaljakhoz. Erre a szeptember 1-jei jelentésből tudunk következtetni. A 811 fős élelmezési létszámból a menetzászlóalj harcállománya 763 fő volt. Az aznapi jelentés szerint az élelmezési állomány az ezredtörzsnél 107, a II. zlj.-nál 80, a III. zlj.-nál 201 és a IV. zlj.-nál 212 fővel gyarapodott. Az ütközetlétszámnál a növekedés 85, 160 illetve 92 fő.

Ezen összehasonlítás kapcsán több kérdés, illetve megfigyelés vetődik fel. Érdekes, hogy a veszteséget nem szenvedett és harcban rész nem vevő ezredtörzs állománya 107 emberrel gyarapodott. E számadatokat összeadva felmerül a kérdés, hogy miért e nagy különbség az augusztus 30-i és a szeptember 1-jei jelentések között?

A menetzászlóalj eredeti élelmezési létszáma 811 fő volt. Szeptember 1-jén a pótlásokat összeadva mindössze 600 fős növekedés tapasztalható. A menetzászlóalj ütközetlétszáma 763 fő, ebből a csapatokhoz utánpótlásként csak 444 jutott el. A kérdés tehát az, hogy miért van az élelmezési létszámban 211, az ütközetlétszámban 319 fős különbség? Ismervén azt, hogy az ütközetlétszám és az élelmezési létszám között mindig különbség szokott lenni, e hiány elfogadható. Ám az augusztus 30-i és szeptember 1-jei létszámok közti nagy eltérésre csak azt a magyarázatot lehet adni, hogy 2 nap alatt ekkora volt a veszteség. Ez azonban azért furcsa, mivel a harc-leírások szerint az ezred ekkor állás kiépítéssel volt elfoglalva, és veszteségei az orosz tüzérségi tűzben minimálisak voltak.

Augusztus 31-ével a cs. és kir. 48. gyalogezred anyagából eltűnnek a hadműveleti iratok, és csak 1915. január 1-jétől találhatók meg újra. Az ezred szeptember 1. és december 31. között fennmaradt dokumentumainak

nagy részét kevésbé használható iratok képezik. Így az ezredparancsok általában a hadsereg-, a hadtest- és a hadosztályparancsokat közlik. E hiány pótlása a cs. és kir. 14. pozsonyi hadosztály, illetve könyvészeti anyag felhasználásával kísérhető meg.

A cs. és kir. 48. gyalogezred augusztus 23-tól december 31-ig a következő veszteségeket szenvedte el.²⁰

	halott	sebesült	eltűnt	hadifogoly	beteg
tisztek	16	56	3	3	28
legénység	580	2700	720	34	700
Összesen	596	2756	723	37	728

A hadjárat 5 hónapja alatt az ezred összes vesztesége halottakban, sebesültekben, eltűntekben és hadifoglyokban – a betegeket nem számítva – tehát 4112 fő volt. A harctérre megérkezett ütközetlétszámot (3146 fő) alapul véve az ezred eredeti állományának 130,7%-át veszítette el! E nagy veszteség az I. világháború harcéljárásából következően sajnos nem szokatlan, még ha a 14. hadosztály egyetlen ezrede sem szenvedett ekkora veszteséget, mivel ekkor még hiányzott a siker kifejlesztésének két eszköze: a harckocsi és a repülőgép. Így a védelem főlényben volt a támadóval szemben.

A Kelet-Galiciában, de főként Lemberg körül lejátszódtott események az I. hadsereget is visszavonulásra kényszerítették. Az ezred szeptemberben Krakkó környékére került. Októberben új támadásra indul, melyben Ivangorodig jut előre. Az ide-oda hullámozó, igen véres harcok Szilécia határára vetik a 48-asokat, decemberben azonban ismét a Nidáig szorították vissza az oroszokat.

A telet a Kárpátok ormain szenvedték végig és sok más magyar ezreddel együtt, a gorlicei áttörés után, egészen Kelet-Galicia határáig nyomultak előre, ahol 1916 nyaráig állóharcot vívtak.

Az 1916 augusztusában és szeptemberében lezajló Brussilov-offenzíva a Sereth partján találja az ezredet. Itt küzdötte meg az ezred legvéresebb csatáját, s a 10 hétig tartó szakadatlan küzdelemben állományának több mint háromnegyedét elvesztette.

A fáradalmakat ki sem pihenhették, mivel vonatra szállva Lembergen, Krakkón, Bécsen és Laibachon át, a Doberdóra vezényelték őket, ahol a 9. és 10. Isonzó csatában részt vettek az olasz támadások feltartóztatásában.

1917 tavaszán újabb állásban találjuk az ezredet Görznel, a Monte San-Marco lejtőin. Itt küzdöttek végig a 11. Isonzó csatát. Az olaszországi 1917-es nagy offenzívák küzdelmeiben a felbomlott olasz csapatokat egészen a Piaveig üldözték. 1918 júniusában részt vettek a híres piavei átkelésben, és a folyó déli partján nagy véráldozatokat követelő nehéz harcot vívtak. Augusztusban ismét a Piave deltában kerültek állásba. Ez volt az ezred utolsó harci tevékenysége, mert a bekövetkezett olasz

fegyverszünet ezen fronton a háborúnak véget vetett, és az ezred teljes rendben és fegyelemben megindult hazafelé.

Nagykanizsára 19 napi gyalogmenet után, 1918 november 18-án érkeztek meg.

A különböző ütközetekben való részvétel 1799–1869.²¹

Hadjárati		Csata	Kisebb és nagyobb ütközet	Ostrom	Roham
Év	Ország				
1799	Itália	Etschnél, március 26. Magnano, április 5. Novi, augusztus 14.	Vico és Lorenzo, október 27., 28.	Mantua, június és július Coni, november	–
		3	1	2	
1800	Itália	–	Monte Notte, március 5. Campo freddo, április 11. S. Giustiniano, április 15	Savonia Citadelle, április és május	–
			3	1	
1805	Itália	Caldiero, október 30., 31.	–	–	–
		1			
1809	Orosz–Lengyelország Dél-Németország Magyarország	Aspern, május 21., 22. Wagram, július 5.	Raszyn, április 19. Grochow, április 25. Wiljanow, június 1. Jedlinsko, június 9. Jedlinsko, június 10. Zarnoviec, augusztus 10. St. Florian, május 3. Bécs védelmére, május 10., 11.	Győr védelme, június	Thorn-i Hídő, május 15.
		2	8	1	1
1812	Oroszország	Podduby, augusztus 12 Wolkowsk, november 16	Tricziner Hofe, október 8. Biala, október 18.	–	–
		2	2		
1813	Németország	Drezda, augusztus 26., 27. Kulm, augusztus 30. Leipzig, október 16., 18.	–	–	–
		3			
1814	Franciaország Itália	Lyon, március 20. Mincio, február 8.	Clerey, február 4. Macon, március 11. St. George, március 18. Chivens, március 29. Voreppe, április 2.	Belford Jänner	–
		2	5	1	
1815	Itália	Tolentino, május 2., 3.	Mirandola, április 10.	–	Capri, április 11.
		1	1		1
1821	Itália	–	–	–	–
1848	Itália	Sta. Lucia, május 6. Sona, július 23. Custoza (Sommacampagna), július 25.	Volta, június 6. Mailand, augusztus 4.	–	Vicenza, június 10.
		3	2		1
1849	Itália	–	–	–	–
1859	Itália	Solferino, június 24.	S. Pietro, június 6. Seriato, június 8.	–	–
		1	2		
1866	Itália	Custoza, június 24.	–	–	–
		1			
1869	Dél-Dalmácia	–	Ledenice, október 20. Gorazda, október 23. Knežlac, október 25. Defilé Han, október 26. Cerkvice, október 26. Sta. Barbara, november 2. Monte Golis, november 5. Risano, november 16. Gornij Lasmanski, november 19.	–	–
			9		
14 hadjárat		19 csata	34 ütközet	5 ostrom	3 roham

Az ezred összesített veszteséglistája 1799–1878.²²

Hadjárat éve	TISZTEK ÉS KADÉTOK				LEGÉNYSEG				Összesen
	Halott	Sebesült	Fogságban esett	Eltűnt	Halott	Sebesült	Fogságban esett	Eltűnt	
1799	8	32	9	–	494	952	618	–	2113
1800	1	5	11	–	86	150	252	–	505
1805	1	11	–	–	42	175	–	–	229
1809	3	10	6	–	116	423	848	101	1507
1812	–	3	–	–	16	54	2	15	90
1813	3	18	–	–	178	732	68	268	1267
1814	5	14	1	–	115	412	14	128	689
1815	1	5	–	–	30	132	18	23	209
1848	1	6	–	–	34	122	–	–	163
1859	4	22	7	–	62	363	316	167	941
1866	–	7	1	–	95	224	68	–	395
1869	1	1	–	–	8	27	–	–	37
1878	2	4	–	–	36	121	–	1	164
Összesen	30	138	35	–	1312	3887	2204	703	8309

Jegyzetek:

- Lucas, James: Fighting Troops of the Austro-Hungarian Army 1868–1914. New York, 1987., 71. p.
- Hold, Alexander: Geschichte des k. k. 48. Linien-Infanterie-Regiments von seiner Errichtung im Jahre 1798 an. Wien, 1875., 3. p.
- Finta József: A 48. gyalogezred múltja és szereplése a világháborúban. in Barbarits Lajos: Nagykanizsa. Bp., 1929., 227. p.
- Hold: i.m. 5. p.
- Hold: i.m. 12. melléklet
- Finta József: i.m. 228. p.
- Magyarország Hadtörténete I. (főszerk. Liptai Ervin) Bp., 1985. 456. p.
- Teleky rendfokozatát Hold: i.m. Brigadiers General-ként adja meg, míg Magyarország Hadtörténetében (i.m. 463. p.) vezérőrnagyként szerepel.
- Hold: i.m. 224. p.
- uő. i.m. 225. p.
- Idézi Hold: i.m. 227–228. p.
- Carl Freiherrn von Wucherer: Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regiments Nr. 48. vom Jahre 1874–1897. Graz, 1897. 340. p.
- A véderőről szóló 1868: XL. tv.
- Hold: i.m. 323. p.
- E cím 1867. után pusztán kiegészítéssé vált, anélkül, hogy tényleges szolgálati működést jelentett volna. Így a méltóság viselője elvesztette a korábbi fenytő és fe-
- gyelmi hatalmát, illetve a tisztek kinevezésének jogkörét.
- A nagykanizsai Thury György Múzeum jubileumi emlékkönyve 1919–1969. Nagykanizsa, 1972., 14. p.
- Schematismus für das k.u.k. Heer und für die k.u.k. Kriegsmarine für 1914. Wien, 1914., 91. p.
- Hadtörténelmi Levéltár (HL), I. világháborús gyűjtemény, k.u.k. 48. Infanterie Regiment, hadműveleti iratok, szám nélkül, 3485. doboz. „Találkozó harc. Előretolt csoportok harcbevezető ténykedése. Stany-Potoczeki ütközet. 1914 aug. 23.” Pekle alezredes (1914-ben még főhadnagy) észrevétele.
- HL I. vh. k.u.k. 48. Inf. Reg., hadműveleti iratok, szám nélkül, 3485. doboz Frührapportok 1914. aug. 11–szept. 1.
- HL I. vh. k.u.k. 48. Inf. Reg., hadműveleti iratok, szám nélkül, 3485. doboz „Találkozó harc. Előretolt csoportok harcbevezető ténykedése. Stany-Potoczeki ütközet. 1914 aug. 23.”
- HL I. vh. k.u.k. 48. Inf. Reg., hadműveleti iratok, szám nélkül, 3485. doboz, Verlustlisten feliratú boríték.
- HL. I. vh. k.u.k. 14. Infanterie Truppen Division, hadműveleti iratok, szám nélkül. Nachweisung über tote, verwundete, vermisste, kriegsgefangene und kranke Offiziere und Kadettaspiranten und Mannschaft, seit Beginn des Feldzuges, mit 31. XII. 1914

